

En essä om fredsbygge i en orolig tid

Är det rättfärdiga kriget tillbaka?

Inom den kristna fredstraditionen och den teologiska reflektionen kring krig och fred har 1900-talets erfarenheter betytt slutet för det legitima i att tala om ett rättfärdigt krig. Två världskrig och inte minst utvecklingen av vapenteknologin med allt kraftfullare kärnvapen som yttersta självmordsdrog har gjort tanken på att överhuvud kunna tala om ett rättfärdigt krig omöjlig. Att ett krig kan anses rättfärdigt betyder att det är moraliskt legitimt och kan sanktioneras av kyrkorna i bred mening. Den ekumeniska rörelsen är i sitt ursprung en fredsrörelse som stått i dialog med 1900-talsutvecklingen. Efter Andra världskrigets slut konstaterade det nybildade Kyrkornas världsråd att alla krig var emot Guds vilja. Mot bakgrund av att kyrkor som ett led i diverse nationella krigiska projekt "välsignat vapnen" var detta uttalande extremt anmärkningsvärt och radikalt. Hundra års ekumenisk och fredsteologisk reflektion ledde fram till att den rättfärdiga freden proklamerades som ersättning för det rättfärdiga krigets tankemodell. Detta skedde vid det ekumeniska fredsmötet i Kingston,

Jamaica, 2011 och i den efterföljande generalförsamlingen i Busan, Sydkorea, två år senare. "Just peace" skulle nu genomsyra den rådande "just war"-mentaliteten. Inom den romersk-katolska kyrkan har en motsvarande utveckling ägt rum från det Andra Vatikankonciliet (1962–65) och den efterföljande encyklikan från påven Paulus VI *Populorum Progressio* (1967) till den nuvarande påven Franciskus I, som för bara några år sedan förklarade att det rättfärdiga krigets tankegångar var omöjliga att tillämpa i den värld vi lever i.

Men så inträffade den 24 februari 2022 och Ukraina invaderades av ryska trupper. Visserligen pågår det många krig i världen med samma brutalitet och mänsklig och materiell förstörelse men med Ukraina blev frågan akut på ett nytt sätt. I de många krig som pågår har den moraliska kompassen entydigt pekat på att krig löser inga problem, krig är förkastligt och förhandlingslösningar är enda vägen mot en fredligare framtid. Men Ukrainakrisen har utmålats som mera entydigt svart-vit. En bestialisk angripare överfaller ett

självständigt land och det landet måste ju få lov att försvara sig. För att försvara sig måste man ha tillgång till vapen. Avancerade vapen strömmar in i Ukraina och mobiliserar en motsvarande upp-trappning på den ryska sidan. En för-handlingslösning förutsätter att båda parter är beredda att kompromissa, och en kompromiss skulle innebära att en aggression skulle löna sig på en självständig nations territoriella suveränitets och den internationella rättens bekostnad. Så kriget fortsätter och just nu, i mars 2023, är det svårt att se något slut på det krig som kostat minst 50 000 i döda enligt FN:s beräkningar, hund-ratusentals skadade och miljontals flyktingar. Till detta direkta mänskliga lidande kommer det indirekta: utrade-

rade städer och samhällen, förstörda samhällsfunktioner och tillintetgjorda handelsrelationer. Men visst måste detta handla om ett rättfärdigt krig från Ukrainas sida? Visst måste detta försvarskrig vara värt sitt pris? Visst måste det anses moraliskt försvarbart att leverera vapen i mängd för att möjliggöra Ukrainas självförsvar? Vad är alternativet? Visst är det dags att om-pröva läran om det rättfärdiga kriget?

Fred – till varje pris? Hur högt får priset vara?

Vad har mera offrats för den fred man tänker sig efter ukrainakrigets slut? Över en natt i Sverige och Finland skedde ett värderingsbrott när den, om

än haltande, nationella övertygelsen att Sverige betjänat fred och internationell avspänning bäst genom att inte vara med i en militär allians ensidigt riktad mot vår granne i öster övergavs. Att riksdagens flesta partier bestämde sig för Nato-medlemskap och att det svenska folket, åtminstone enligt flera opinionsundersökningar, hängde med på denna omsvängning, måste väl också räknas in som en kostnad, ett pris att betala. Att snabbt och utan en djupgående debatt i folket överge gamla värderingar kan inte ske utan att det uppstår ett pris att betala, inte ekonomiskt i första hand även om det handlar om mer än 50 miljarder kronor på kort tid. Men vad är nu "svenska värderingar" värda? Vad betyder en demokrati där "folket" är mer än vad som förväntas rösta i val vart fjärde år?

De svenska vapenexportreglerna övergavs på samma sätt. I den officiella retoriken har det ofta hävdats att Sverige har det strängaste regelsystemet för vapenexport i hela världen. Och på pappret kan det vara sant, eftersom vapenexport i princip är förbjudet. Men det finns undantag som gör det möjligt att likväl exportera, och därför finns det regler som i vissa lägen ska göra det omöjligt att tillämpa dessa undantag. En sådan regel är förbud att exportera vapen till krigförande land. Nu tycks alla förutsätta att detta regelsystem bara är i vägen för fred, den fred som den hittillsvarande restriktionen skulle

befrämja. Var finns den offentliga debatten om denna totala omsvängning? När regelsystemet för vapenexport infördes i Sverige handlade det bara om att exportera till länder, som Norge och Nederländerna, vilka i princip lovade att inte använda vapnen. Exporten handlade om att få ekonomi i den vapenproduktion det svenska försvaret behövde inom landet för att upprätthålla en rimligt neutral image gentemot omvärlden. Trodde vi inte på våra egna ideal eftersom det var så lätt och smidigt att överge dem? Fred? – till varje pris? Och vilken fred handlar det om?

Samtidigt som detta sätts på pränt gräver man fortfarande i rasmassorna efter överlevande i samband med den stora jordbävningen i östra Turkiet och nordvästra Syrien. Dödssiffran är i dagsläget minst 50 000 och detta innan all bråte är genomskott. Alltså lika många döda på ett par dygn som under ett års krig i Ukraina. Men inte kan väl en naturkatastrof handla om brist på fred? Hur hänger det i så fall ihop? Är också jordbävningsoffren en fråga om utebliven fred, om frånvaro av den rättvisa som är fredens tvilling och vars motsats är korruption, fusk, självisk kortsiktighet och politisk manipulation som mångdubblar bördan av en naturkatastrof?

Att krigets kostnader är ofantligt höga är uppenbart och tydligen försvarbart. Svindlande summor finns helt plötsligt tillgängliga för att rusta upp,

producera vapen och ammunition. Resurserna måste tas någonstans ifrån, kanske från fredsbyggande på längre sikt såsom bistånd till utvecklingsländer och länder som drabbats särskilt hårt av klimatomställningarna. Resurser till den nödvändiga klimatomställningen förs över till upprustningen, därför att freden har ett pris och den är värd det priset. Byggandet av de fredliga samhällen som Agenda 2030 talar om och ser som en förutsättning för en fredlig värld skjuts på framtiden. Freden kräver dessa omprioriteringar, men vilken fred handlar det om?

Alltmedan vi i nuläget är upptagna av kriget mellan Ryssland och Ukraina och jordbävningkatastrofen i östra Turkiet och nordvästra Syrien så pågår klimatförändringarna och utrotningen av den biologiska mångfalden med en hastighet som inte tycks gå att bromsa. Även dessa frågor är fredsfrågor, resultat av vår mänskliga avsaknad av fred med jorden, fred med allt icke-mänskligt liv som tillsammans med oss bildar den livets väv som är förutsättningen för allt liv på jorden. Den människoart som vill lösa sina konflikter med våld, som vill själviskt tillskans sig resurser avsedda för att säkra livet för medmänniskor och som betraktar planeten som ett skafferi att roffa åt sig ur utan hänsyn till konsekvenserna, är en och densamma. Den människan är fredens dödgrävare var hon än visar sig.

Fredens många ansikten

En hastig lägesbild av vår del av världen våren 2023 uppvisar fredens många ansikten. Hade vi lyft blicken och tagit in tillståndet på planeten Jorden i samma nuläge hade bilden fördjupats ytterligare. Det pågår många krig samtidigt med samma blodiga pris att betala. Katastrofer i klimatkrisens spår drabbar främst, än så länge, andra delar av världen. Hunger och fattigdom driver människor på flykt. Den globala ekonomin vidgar hela tiden klyftan mellan fattiga och rika. Oftast tänker vi fred som frånvaro av krig, som att slippa utsättas för krigiska handlingar i form av bomber och beskjutningar. Men ser vi lite längre och vidgar blicken till allt och alla som lever med oss på jorden får vi en bredare syn på fred. Fred handlar primärt inte om frånvaro av krig utan om människors och andra livsformers välbefinnande. Fred som att befinna sig väl, inte önska sig bort till andra livsvillkor. I den hebreiska Bibeln, kristnas Gamla testamente, kallas detta välbefinnande *Shalom*, fred som harmoni och balans i alla människans relationer: till medmänniskan, till naturen, till sig själv och till det stora hela som omsluter och bär oss och som många av oss kallar Gud. En brusten relation skadar alla andra relationer. Därför är fred, *Shalom*, ett helhetsbegrepp, en totalsyn på tillvaron. En vacker bild av detta välbefinnande finner vi hos profeten Mika (700-talet fvt):

Låt oss gå upp till Herrens berg, till Jakobs Guds tempel.

Han skall lära oss sina vägar, hans stigar vill vi följa.

Han skall döma mellan alla folk, skipa rätt bland mäktiga folkslag i fjärran.

De skall smida om sina svärd till plogbillar och sina spjut till vingårdsknivar.

Folken skall inte lyfta svärd mot varandra och aldrig mer övas för krig.

Var och en skall sitta under sin vinstock och sitt fikonsträd, och ingen skall hota honom. (Mika 4:2–4)

Fred framstår här som en framtidsvision. Fred råder alltså inte i nuläget men kan ständigt byggas genom att rättvisa skipas, vapnen skrotas och ersätts av redskap för fredlig existens och samvaro. Rädslan uttraderas. Om vi

läser den samtida profeten Jesaja vidgas fredsbegreppet ytterligare, till fred med jorden:

Då skall vargen bo med lammet, pante-
tern ligga vid killingsida.

Kalv och lejon går i bet och en liten
pojke vallar dem.

Kon och björnen betar tillsammans,
deras ungar ligger sida vid sida.

Lejonet äter hö som oxen.

Spädbarnet leker vid ormens håla, ett
barn sticker handen i kobrans bo.

(Jes 11:6–8)

Profetrörelsen i gamla Israel är inget unikt i mänsklighetens historia. Under den tid som religionsfilosofen Karl Jaspers kallade axialtiden (800–200 fvt) framträdde en rad profetgestalter i skil-

da kulturer. Konfucius i Kina, Buddha i Indien, Zarathustra i Persien och Sokrates i Grekland. Alla hade de gemensamt att de vände sig mot rådande våldskulturer och förespråkade människors välbefinnande, ickevåld och rättvisa för den "vanliga" människan. Ur dessa rörelser växte de olika världsreligionerna fram. De hade alltså alla ett ickevåldsursprung – ett "Shalomursprung" – hur deras fortsatta färd genom historien än kom att utveckla sig. Men låt oss ta det från början.

Imperiebyggandet

De flesta forskare menar att imperiebyggandet har sitt ursprung i övergången från jägar- och samlarkulturen till bondesamhällena. Istället för att samla in växter och sädeslag sådde och skördade man. Istället för att jaga vilt höll man husdjur. Men man måste försvara sig mot dem som tyckte att det var mera bekvämt att stjäla än att jaga och samla. Så växte en krigarkast fram som bekostades av bönderna till deras försvar. Krigarna behövde befälhavare och han skulle betalas med ett högre pris än krigarna. Och så var maktpyramiden motiverad. Byar växte till städer, städer förenades i riken som blev imperier när de lade andra riken under sig. Våld och krig slapp den som lät sig underkuvas. Resurserna vandrade från botten till toppen, och ökat förtryck framtvingade allt större resurser i den uppåtgående strömmen inom maktpyramiden.

Imperiebyggandet, maktutövningen mot dem som levererade livsresurserna och religionstraditionernas födelse måste ses samman.

Religion av något slag fanns med sedan mänsklighetens gryning och den hanterades av maktens företrädare som ett led i maktutövandet. Det var profettrörelserna under axialtiden som ifrågasatte denna ordning och introducerade ett alternativ som inte byggde på makt och förtryck. Citaten från profeterna Mika och Jesaja ovan illustrerar detta alternativ, denna dröm om fred och välbefinnande som inte kan växa fram under underkastelse och förtryck. Där det tidigare handlat om att söka sig till den starkare parten i en imperiernas inbördes tävlan, så utmålades en annan väg, ett uttåg ur våldskulturerna. När Israel trängs mellan stormakterna Assyrien och Egypten och tror sig finna räddningen i att sluta sig till den ena parten, så skriver profeten Jesaja:

Ve dem som drar ner till Egypten efter hjälp!

De sätter sin lit till hästar, förtröstar på stridsvagnarnas mängd och den väldiga hopen av vagnskämpar.

Till Israels Helige vänder de sig inte, de söker inte Herrens hjälp. (Jes 31:1)

Det är vid denna tidpunkt när imperierna växer sig starka som det som senare i historien kom att kallas "den romerska freden" (*Pax Romana*) blir till

som föreställning och ideal. Efter asyrier, egypter, babylonier, perser och hellener kom romarna och etablerade ett herravälde som varade i flera sekler. "Romersk fred" var det som gavs i utbyte mot underkastelse. Alternativet var det som profeten Jesaja kallade "Herrens hjälp" och Jesus av Nasaret 700 år senare kallade Guds rike. Det handlar om den fred som inte bygger på vapenmakt och våldsutövande med rädsla som en ofrånkomlig ingrediens i "freden". Det handlar istället om välbefinnande bortom rädslan, harmoni i tillvarons alla relationer, ickevåld, rättvisa och medkänsla.

Rättfärdigt krig och pacifism

Den romerska fredens mentalitet och den kristna pacifistiska rörelsen existerade parallellt i tre hundra år. I Jesus efterföljd var vapenbruk otänkbart eftersom Jesus var väldigt tydlig på den punkten. "Alla som griper till svärd skall dödas med svärd" säger Jesus vid gripandet i Getsemane (Matt 26:52). Inför den romerske landshövdingen Pontius Pilatus, den romerska fredens högste företrädare i Palestina, säger Jesus: "Om mitt rike hörde till denna världen hade mina följeslagare kämpat för att jag inte skulle bli utlämnad åt judarna. Men nu är mitt rike av annat slag" (Joh 18:36). Till lärjungarna hade Jesus tidigare under kvällen sagt: "Frid lämnar jag kvar åt er, min frid ger jag er. Jag ger er inte det som världen ger."

(Joh 14:27). Den rimligaste tolkningen av dessa ord är att Jesus ställer mot varandra den fred som "världen" dvs det romerska imperiet erbjuder mot den frid och fred han själv står för i profeternas efterföljd, fred genom ickevåld och rättvisa.

Men när den romerska kejsarmakten bytte strategi och slutade förföljelsen av de kristna blev det mer komplicerat att ta Jesus på orden. Från ediktet i Milano år 313 under kejsar Konstantin där i moderna termer religionsfrihet infördes i Romarriket till år 380 då kejsaren Theodosius gjorde kristendomen till statsreligion, skedde den mest omvälvande mentalitetsförändringen i kristendomens historia. Före den perioden kunde en kristen inte tjänstgöra i den romerska armén och efter samma period kunde ingen som inte var kristen tjänstgöra i samma armé.

När dörren öppnades för våldsanvändning också i den kristna kyrkans hägn uppstod behovet av en reglerande faktor, något som förhindrade att våldets egen expansiva dynamik fick fritt spelrum. Det var läran om det rättfärdiga kriget som fick denna funktion. Kyrkofadern Augustinus utformade den efter antik förebild och den vida-reutvecklades av kyrkoläraren Thomas av Aquino på 1200-talet. Syftet var att minimera våldsanvändning vid konflikter och därför innehåller läran ett antal restriktioner såsom att det måste handla om försvarskrig, kriget fick inte

drabba civilbefolkning, inte mer våld än nöden krävde fick brukas, samt att våldsanvändning skulle vara den absolut sista åtgärden sedan alla andra metoder att lösa konflikten blivit prövade.

Så blev tanken att det finns ett sätt att föra krig som är rättfärdigt, dvs acceptabelt för Gud, en grundpelare i det kristna västerlandets politiska självförståelse. "Deus vult!" – Gud vill det – var korsfararnas stridsrop. Nya kontinenter lades under de kristna länderna i Europa ackompanjerat av samma stridsrop. Att omvända eller döda en "hedning" var alternativet. Mission och imperialism sammanlänkades. Men det fanns undantag som försökte stå för Jesus ursprungliga ickevåldslinje. Det var bland kristna människor långt från makten, främst i klostren och ordnarna som ickevåld och medkänsla odlades. Och från reformationstidens kaotiska religionsgeografi framträder de historiska fredskyrkorna, mennoniter och senare kväkare, och proklamerar en efterföljelse i pacifismens tecken alldeles som före den konstantinska maktkyrkans framväxt. Från mitten av 1800-talet möter vi freds rörelser som främst drivs av kvinnor, t ex Fredrika Bremer och Ellen Key. Svenska freds- och skiljedomsföreningen bildades 1883 och Kristna freds rörelsen 1919. Erfarenheterna från 1900-talets stora krig och utvecklingen av vapentechnologin har omintetgjort en strikt tillämpning av läran om det rättfärdiga

kriget inte minst därför att krig i allt högre utsträckning drabbar civilbefolkningen och sällan ses som den absolut sista konfliktlösningsmetoden. Kärnvapenhotet vilar över världen. Ett kärnvapenkrig skulle kunna utrota allt liv på planeten.

Ekumeniken började som en freds rörelse och sedan Kyrkornas världsråds bildande 1948 har steg tagits mot en allt djupare förståelse av fredens väsen. 1948 förklarades alla krig vara emot Guds vilja. Vid generalförsamlingen i Uppsala 1968 kopplades fred och rättvisa samman: ingen fred utan rättvisa uttalade man i en språkdräkt som liknande profeternas i gamla Israel. 1983 i Vancouver talade man om Fred, Rättvisa och Skapelsens integritet, dvs egenvärde, på ett sätt som föregrep dagens tal om naturens rättigheter och strävan att göra ecocid till ett brott mot freden. Inom den katolska kyrkan har den nuvarande påven Franciskus I uttalat sig på ett sätt som tyder på att han anser läran om det rättfärdiga kriget överspelad.

Ukrainakriget – det rättfärdiga krigets återkomst?

Nu är ett anfallskrig mot en självständig stat i Europa verklighet. Är inte ickevåldets försvar då överspelat? Att bygga fred genom ickevåld är en långsiktig process som handlar om att se de möjlighetsfönster ("windows of opportunity") som historien erbjuder

vid särskilda tillfällen. Oftast blir man varse dem när de redan är överspelade därför att kortsiktiga intressen dämpat lyhördheten. Freden efter Första världskriget var ett sådant missat tillfälle. Det blev en hämningsfred (Nathan Söderblom och Ellen Key) som inte gick att bygga på långsiktigt. Istället fick Hitler och nazisterna chansen. 1990-talet efter Warszawapaktens nedmontering var ett annat sådant tillfälle då en rad icke alliansbundna stater mellan öst och väst hade kunnat förhindra utvecklingen mot den polarisering som idag bland annat lett till Ukrainakriget.

Men nu är detta krig ett faktum och det handlar om ett lands rätt att försvara sig, det första kriteriet på vad som kan konstituera ett "rättfärdigt krig". Ett lands rätt att försvara sig ingår också i FN-stadgan. Att kunna försvara sig i ett krig förutsätter tillgång till vapen, och vapenproducenterna har just nu högsäsong, "i fredens tjänst!"

Den globala ekonomin med det "militärindustriella komplexet" (termen myntad av president Eisenhower och var tänkt som en varning för en farlig utveckling) firar nya triumfer samtidigt som en allt starkare rustad värld är en farligare och mindre fredlig värld. Och detta gäller innan gränsen till användandet av kärnvapen överträts. Skulle detta ske så är "fredens pris" för högt men är det rimligt att spela rysk roulette med detta pris i namn av ett "rättfärdigt krig", Ukrainas rätt att försvara

sig? Endast framtiden kan besvara den frågan.

Kyrkan som freds rörelse

Hur ska den kristna kyrkan ställa sig till den säkerhetspolitiska doktrin som går ut på att fredens enda chans är ökad militarisering och fiendens besegrande? Utvecklingen i kyrkornas fredsreflektion har under 1900-talet och början av 2000-talet gått i motsatt riktning. Från att under ett och ett halvt millennium ha "välsignat vapnen" i betydelsen bekräftat och till och med givit gudomlig sanktion åt det egna imperiets och den egna nationens våldsanvändning vid konfliktlösning så återkom under det senaste seklet en förnyad öppenhet för Jesus och hans profetiska ickevåldsrörelse. Den hade resulterat i tre hundra år av försök till alternativt gudsrikesbygge inom det romerska imperiets våldsmonopol. Den ekumeniska rörelsen var primärt en freds rörelse, där kyrkornas enhet och gemenskap över nationella och konfessionella gränser sågs som ett grundläggande bidrag till världens fred. Den ekumeniska rörelsen bidrog också till en re-lectura, en omläsning och omtolkning av bibeltexter och traditionsförståelse, där Jesus gudsrikesförkunnelse alltmer uppfattades som inriktad på denna världens förvandling till Guds avsikter med sin skapelse och inte som ett bortomvärldsligt framtidsscenario. De historiska fredskyrkorna fick alltmer inflytande inom den ekumeniska

rörelsen. Fred stod för ickevåld och rättvisa. Shalom-teologi utmanade en mera traditionell ”icke-politisk” förståelse av kyrkans uppdrag.

Om kyrkorna inte helt har övergivit sin nyvunna insikt att missionen, uppdraget, är att bygga en alternativ världsordning ”av annat slag” (Joh 18:36), så är utmaningen att leva i kontrast till, och i konflikt med, det rådande globala våldsmonopolets logik. De mest uppenbara konfliktpunkterna är ickevåldsstrategier mot våldsanvändning, att ”älska din fiende” (Matt 5:44) mot en demonisering av fienden, vilket betyder att försöka förstå den andre inifrån och arbeta för dialog och förhandling. Det betyder rättvisan först av allt (Matt 6:13), alla människors rätt till delaktig-

het i de resurser jorden frambringat istället för den enorma snedfördelning mellan rika och fattiga och den ofantliga resursförstörelse som ligger i accelererande vapenproduktion och militära satsningar ”i fredens tjänst”. Det betyder att verka för långsamhet och fördjupad eftertanke i det globala höghastighetssamhällets tidsbrist och ytlighet. Det betyder att bejaka naturens rättigheter och se det stora i att avstå makt för en svagare parts skull. Att bygga fred är långsiktigt i ljuset av visionen om Shalom, fred är något som sås och där myllan kultiveras med omsorg. Skörden är en senare fråga som skjuts allt längre in i framtiden varje gång våldsanvändning bedöms som ”nödvändig”.

Det betyder att tolka makt på ett annorlunda sätt, där tillitens och kärlekens makt i det långa loppet övertrumfar den makt som våld och ägande kortsiktigt kan utöva.

Ukraina – alternativet?

Hur skulle ett ickevåldsförsvår från Ukrainas sida ha sett ut? När fiendens stridsvagnar redan finns på hemlandets gator och torg är det svårt att börja planera för ett ickevåldsförsvår. Det handlar om långsiktighet och öppenhet för de möjlighetsfönster som historien erbjuder. Det handlar också om att genomskåda de krafter som söker polarisering och den ekonomiska förlust som alla fredliga lösningar innebär för de globala krafter som ser ett krig då och då som lönsamma affärer. Efter nedmonteringen av Warszawapakten och upplösningen av Sovjetunionen fanns ett sådant fönster för ett fredligare alternativ till den polarisering som växte fram med Natos expansion mot Rysslands gränser å ena sidan och Rysslands uppenbara försök att återerövra de forna sovjetstaterna som blivit självständiga stater å den andra. Ett långsiktigt fredsbyggande hade kunnat rita en annan karta över Europa.

Men nu var den historien överspelad. I februari 2022 hade alternativet till krig varit en ockupation med efterföljande ickevåldsligt motstånd mot ockupationsmakten. Det finns betydande forskning inom freds- och

konfliktvetenskaperna som visar på ickevåldsrörelsernas överlägsenhet när det gäller att genomföra sina mål – att bli kvitt en förtryckare – i jämförelse med de rörelser som förlitar sig på våld och vapen. Ingen kan regera ett ockuperat land, visar forskningen, om fem procent av befolkningen aktivt motsätter sig detta genom ickevåldsmotstånd, sabotage och vägran att samarbeta. Förutom att spara liv och samhälle och ofantliga resurser som idag läggs på krigföringen skulle insikten att man måste tala med sina fiender finna lättare gehör än i dagens polariserade krigsklimat. En förhandlingslösning skulle kunna fokusera på framtida relationer över nationsgränser, fri rörlighet för människor i gränsland och bevarande av visionen av en större fred som också inbegriper fienden. Kanske skulle de kyrkor som idag är så starkt nationellt knutna lättare finna sin givna roll som fredsbyggare och fredsbarare i ett sådant sammanhang?

Kompromissen?

För den som bär på en djup övertygelse är kompromissen ett kanske nödvändigt nederlag. Kan man bevara sin övertygelse samtidigt som man tillfälligt bejakar det legitima i en motsatt ståndpunkt? Jag anser att den kristna kyrkan i Jesus efterföljd är moraliskt skyldig att i alla lägen verka för den fred som Shalom står för, fred i alla relationer också med fienden. Men

samtidigt har kyrkan under sin längsta tid, ett och ett halvt millennium, varit beredd att kompromissa med denna Jesus ickevåldshållning och sökt fred på den romerska fredens villkor, som ett led i imperiebyggande och nationella statsprojekt. För den som trodde att det rättfärdiga krigets logik var överspelad är nuläget i Ukraina, när möjligheterna till ett fredligt fredsbyggande gått förlorade, ett tillfälle för kompromissande. Det är svårt att inte se det berättigande i dagsläget i ett försvar med våldsamma medel och till det pris som den återvändsgränd på vägen mot en fredligare värld som ukrainakriget utgör.

”Tikkun olam”

Men det gäller att bevara insikten att krig aldrig kan bygga en fredligare värld, att vapenproduktion och vapenexport är hinder på vägen mot denna fredligare värld och att de gemensamma resurserna på denna planet behöver satsas på annat än våld, krig och förstörelse. Kyrkans röst får aldrig tystna när det gäller dessa insikter. ”Tikkun olam” är ett judiskt uttryck för människans kallelse att ”laga världen”. I den judiskt-kristna traditionen måste detta alltid vara högsta prioritet. Och det sker aldrig genom krig.

KG (Karl Gustav) Hammar var ärkebiskop i Svenska kyrkan 1997–2006 och dessförinnan biskop i Lund. 2007–2012 var han gästprofessor i teologi vid Lunds universitet. 1972 blev han teologie doktor och docent och tjänstgjorde 1972–1975 vid Trinity Theological College i Singapore. Bland hans publikationer märks *Fred är vägen till fred* (2013), *Släpp fången loss – ”Gud” bland metaforer och apofatiska provisorier* (2015), *Lilla fredsboken – att vara följare till Jesus på fredens väg* (2021), samt *Bokstaven dödar men Anden ger liv – om religion som konststart eller tillvarons poesi* (2023).